

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

**ŽENSKÉ POSTAVY V ROMÁNECH KAROLINY
SVĚTLÉ**
BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Mannlová Aneta

Specializace v pedagogice, Český jazyk se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Viktor Viktora, CSc.

Plzeň 2017

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň 31. dubna 2017

.....

Poděkování

Ráda bych poděkovala svému vedoucímu práce panu prof. PhDr. Viktoru Viktorovi, CSc. za trpělivost při vedení mé bakalářské práce.

Obsah

1. Úvod	6
2. Postava	9
2.1. Charakterizace postav	9
2.2. Postava hlavní a vedlejší.....	10
3. Charakteristika postav	11
3.1. Vesnický román	11
3.1.1. Rychtářka	13
3.1.2. Sylva.....	15
3.2. Kříž u potoka.....	17
3.2.1 Evička.....	19
3.3 Kantůrčice.....	20
3.3.1. Jenovefa (Enefa)	22
3.4. Frantina	24
3.4.1. Frantina	26
3.5. Nemodlenec	29
3.5.1. Zemanka Luhovská	30
3.5.2. Majdalena (Dalena)	32
4. Závěr.....	34
5. Resumé.....	36
6. Seznam použité literatury	37

1. Úvod

Karolina Světlá, tehdy ještě Johanna Mužáková, dostává od života 13. ledna roku 1853 hlubokou ránu, po 3 měsících života jí umírá dcera Boženka, což uvede Světlou na několik měsíců do hlubokého zoufalství. Ještě téhož roku ji manžel Petr Mužák bere do své rodné vsi, Světlé pod Ještědem, aby se odpoutala od vzpomínek, které jsou jí pražským prostředím neustále připomínány doufaje, že najde ve venkovském prostředí rozptýlení, které napomůže k jejímu psychickému uzdravení. A od této doby Podještědí pravidelně navštěvovala po zbytek svého života.¹

Z počátku byla jakožto žena vyrůstající ve městě ohromena tamější nedotčenou přírodou, o čemž se můžeme dočíst v jejím prvním dopise adresovaném sestře Sofii Podlipské právě ze Světlé z 21. srpna roku 1853. „*Tak vznešeně jsem si tu krajinu nepředstavovala, myslela jsem si všechno užší, stěsnanější, a vše je rozsáhlé, velikolepé ...*“² Příroda vyvolávala ve Světlé pocity klidu a štěstí, ze kterých se vyznává ve svých psaních, kde se objevují krásná básnická vyjádření, tyto obrazy se dále dostávají i do jejích ještědských próz.³

Na druhou stranu si uvědomuje bezmocnost člověka, který vede s přírodou dávno prohraný boj a v pozdějších letech se tím svěřuje přítelkyni Elišce Krásnohorské. „*Nic v té přírodě mě(!) neimponuje, její síla jen děsí moje čivy, duch můj se jí neklaní, pravívám jí: Jinák já bych si počínala, kdybych tebou byla, opovrhuj tebou... - Ne nezoufám nad lidmi, obdivuji se jim, klaním se jim, jsou věru vznešení v tom neustálém svém boji s přírodou.*“⁴

Světlá si ve svém životě prošla názorovým vývojem, vidíme to například na jejím proměnlivém vztahu k přírodě. Nejdříve se o přírodu velmi zajímala a vyjádřila k ní hluboké sympatie, později byla k přírodě skeptická, a nakonec se úplně stavila proti přírodnímu řádu. A to Světlou nasměrovalo k upřímnému zájmu o člověka.⁵

Venkovský lid Karolínu Světlou přijal na rozdíl od Boženy Němcové, která se v Podještědí objevila o 3 roky dříve, ale nepodařilo se jí proniknout do života tamějších lidí. Na tento postoj mělo vliv zaměstnání jejího manžela (finanční komisař). To vyvolávalo v lidech nedůvěru a lidé nebyli sdílní. V tomto ohledu měla Světlá situaci o

¹ Votočková- Lauermannová Olga. *Karolína Světlá: monografická studie* str.49-55

² SVĚTLÁ, Karolína. *Z literárního soukromí. 2. [díl], Korespondence / Karolína Světlá* str.7

³ ŠPIČÁK, Josef. *Karolína Světlá.* str. 35-47

⁴ taktéž str. 41

⁵ taktéž str. 35-51

poznání jednodušší, ale to nebyl jediný důvod. Důvěru lidí si získala díky svému upřímnému jednání a snahou přizpůsobit se tamějším zvyklostem.⁶

Setkání s ještědským lidem bylo pro Světlou významné, „*cítla se tak šťastnou zproštěna jsouc veškerých pout etikety a líčené dvornosti, na tom horském výsluní mezi lidmi upřímnými, pravdomluvnými, tisíckrát více zajímavými než ty skvělé vystrojené, hrdě si vykračující, všemu vypínavě se posmívající davy elegantního obecnstva, veřejné městské místnosti a promenády naplňující.*“⁷ Lidé se jí svěřovali a vyhledávali její rady, a díky tomu mohla nahlédnout do jejich duše. Zabývala se sociální klasifikací, názory a chováním, často se setkávala s etickými otázkami, při tom zastávala vyhraněné stanovisko, co se týče lidské malosti a omezenosti, se kterým se často setkávala ve vyšších kruzích. Byla překvapena, co se ve venkovském lidu skrývá. Studovala nejen lidské vlastnosti a morální zásady, ale zajímala se i o zvyky, tradice a ústní lidovou slovesnost, s nimiž se seznámila díky vyprávěním lidí a jež uplatnila ve svých dílech. Získává nové poznatky a zkušenosti, ale i se zdokonaluje v česky mluveném projevu, který jí byl v německém prostředí upírán.⁸

Karolína Světlá viděla v podještědském lidu budoucnost českého národa, poznala jej na přelomu 50. let, kdy „*jeho duše se svlékala ze starobylé poetické řízy, aby se přioděla nachovým pláštěm nových, volných, myšlenek*“⁹, píše v úvodu svého Vesnického románu. Přestože žil starodávnými tradicemi, byla svědkem, že je schopen vstřebávat soudobé pokrokové myšlenky volnosti, osvěty a pokroku. Skrze lid si upevňuje ještě více národní cítění a poznává ten pravý český národ, který doposud v pražském prostředí tak těžko hledala.¹⁰

Podještědí nejen, že Karolínu Světlou literárně formovalo a posléze nasměrovalo správným směrem, ale přispívalo k celkovému formování celé její osobnosti, evokovalo pocit klidu v dobách v jejím životě nejtěžších. Nejdříve, jak již bylo zmíněno po úmrtí dcery a pak v roce 1874 začíná její boj s těžkou oční chorobou, pod jejím vlivem v pozdějších letech musila některá svá díla diktovat neteři Karolině, kterou si oblíbila a po níž přejala pseudonymní křestní jméno.¹¹

⁶ ŠPIČÁK, Josef. *Karolina Světlá*. str. 40

⁷ ŠPIČÁK, Josef. *Karolina Světlá*. str. 36

⁸ ŠPIČÁK, Josef. *Karolina Světlá*. str. 35-42

⁹ SVĚTLÁ, Karolina. *Vesnický román*. str. 7

¹⁰ ŠPIČÁK, Josef. *Karolina Světlá*. 66 str.

¹¹ ŠPIČÁK, Josef. *Karolina Světlá* 81-86

V době vzrůstajícího ohrožení českého jazyka píše své sestře: *“Nikdy ještě tak nerada jsem se neloučila s tím drahým Ještědem, jak se s ním budu loučiti letos. Jak dlouho zůstane českým?”*¹² Pro záchranu českého jazyka se snažila zachránit české školství v této oblasti. Využila svých kontaktů v Praze a zasloužila se o založení škol a knihoven v některých obcích Podještědí.¹³

¹² ŠPIČÁK, Josef. *Karolina Světlá*. str. 87

¹³ taktéž str. 87-90

2. Postava

Josef Peterka definuje postavu ve svém díle *Teorie literatury pro učitele* takto: „*Literární postava (někdy též osoba) je každá bytost, která účinkuje v rámci příběhu, zpravidla bývá určena jménem a představuje téma člověka (třeba i nepřímo, v nelidských formách).*“¹⁴

„*Prostřednictvím postav autor překračuje své ego.*“¹⁵ To autorovi umožňuje pohlížet na svět očima jiného člověka, jiného pohlaví a sociální vrstvy, případně se vtělit do zvířete či jiné entity.¹⁶

Postavy jsou charakteristickým prvkem zejména epiky a dramatu. Množství postav v literárním díle není omezeno, romány mohou nasčítat desítky postav, ale setkáváme se i s uceleným příběhem jedné postavy, například dobrodružství Robinsona Crusoa. Lyrika, přestože bývá bez děje, může obsahovat prvky epiky – postavu, čas, prostor, či náznak nějakého děje. V lyrice bývá nejčastěji uváděna jen jedna postava, jež je nazývána lyrickým subjektem.¹⁷

2.1. Charakterizace postav

„*Charakterizace postav zahrnuje postupy*“¹⁸, které vytvářejí profil postavy. Nejjednodušší způsob, ačkoliv nedostatečný, je vystihnoutí charakteru pojmenováním, jímž získáváme základní informace o dané osobě, jakého je pohlaví, odkud pochází, případně samo jméno vystihuje charakter, tzv. „*nomen – omen*“. Tento způsob pojmenování nalezneme nejčastěji v pohádkách, ale i v románech či novelách, například postava Jana Dítěte v novele *Obsluhoval jsem anglického krále*.¹⁹

Charakter není jednoduché pochopit, proto jej autor rozkládá na jednotlivé vlastnosti, jež jsou buď přímo pojmenovávány pomocí podstatných a přídavných jmen, anebo dále utvářeny dějem. Přímá charakterizace, která se obvykle nachází na počátku vyprávění, není příliš častá, neboť nám podává ucelený obraz o dané postavě a nedochází k interakci čtenáře a díla. „*Nepřímá charakterizace se opírá o činnost, řeč, způsob uvažování postavy v konkrétní situaci, vnější vzhled – celkovou fyziognomii, tvář, oděv a prostředí, které*

¹⁴ PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. str. 156

¹⁵ taktéž str. 156

¹⁶ taktéž str. 156

¹⁷ taktéž str. 156

¹⁸ taktéž str. 161

¹⁹ HRABÁK, Josef. *Úvod do teorie literatury*. str. 71-72

postava ovlivnila, nebo které ji poznamenalo.“²⁰ Podává informace jen v náznacích a celkový pohled na danou postavu si adresát utváří sám.²¹

2.2. Postava hlavní a vedlejší

Hlavní postava, též nazývána protagonistou, bývá často označována pojmem hrdina. Toto označení ovšem není přesné. Původně tento název souvisel s pozitivními povahovými vlastnostmi, které v současné literatuře hlavní postava často postrádá. Protagonista se jednoznačně dostává do centra pozornosti, o čemž se můžeme přesvědčit například v dílech klasické literatury, kdy je postava zmíněna již na titulní straně a je po ní nazvána celá kniha. Hlavních postav se v knize může nacházet několik a v průběhu díla se jejich význam může měnit. Ovšem neměly by být opomenuty ani postavy vedlejší, případně epizodní, jež jsou vymezeny na základě vztahu k postavám hlavním, jsou pro dílo stejně podstatné, neboť i jedna scéna, ve které vystupují, může ovlivnit další vývoj příběhu.²²

²⁰ PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. str.161

²¹ HRABÁK, Josef. *Úvod do teorie literatury*. str. 72

²² PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. str.157

3. Charakteristika postav

3.1. Vesnický román

Hlavní postava Antoš Jírovec, pocházející z chudých poměrů, byl vychováván jen matkou, protože jeho otec zemřel, ještě před tím, než jej Antoš mohl poznat. Jírovcová se nikdy znovu nevdala, neboť byla velmi zbožná a mravně zásadová žena, která by po své smrti nebyla schopna předstoupit před Boha. Antoše vychovala podle svých zásad v poctivého a pracovitého chlapce. Od dětství jej dala do služby na rychtářův statek. Ačkoliv jej rychtář neposílal do školy, naučil se Antoš sám číst, psát a počítat. Rychtářova rodina si Antoše oblíbila nejen pro jeho povahu, pracovitost, ale také pro učenlivost, již uplatňoval v pracovním prostředí – hledal nové pracovní postupy, aby byla práce co nejefektivnější. Rychtářovi jej měli rádi jako vlastního syna a po tom, co Antoš dostatečně fyzicky vospěl, stal se pacholkem.

Rychtářovi měli dceru Marjánku, která na tom nebyla zdravotně dobře a neoplývala krásou ani inteligencí. A tak když už byla dostatečně zralá na vdávání, bylo těžké pro ni najít ženicha, s čímž se rychtářka nemohla smířit, až nakonec Marjánka byla provdána za majetného mlynáře. Ten byl proslulý široko daleko pro své špatné vlastnosti a Marjánku si vzal jen pro věno, které sňatkem získal.

Po smrti hospodáře se mlynář ujal statku, za jehož správy nebyl lid spokojen. Čeládce byla snížena mzda a chudým byl omezen příděl. Mlynář Antošovi nebyl příliš nakloněn a ten se pod tíhou práce ocital v zoufalství. Rychtářčin stesk po manželovi byl natolik veliký, že nebyla schopna zásahu. Až o pár týdnů později, po tom, co s ní mlynář zacházel nehezkým způsobem, se vzchopila a začala jednat. Po jednání s právníkem požádala Antoše, aby se s ní oženil, on překvapen s návrhem souhlasil. Antošova matka se svatbou nesouhlasila, a ani se jí nezúčastnila, raději by Antoše viděla na vojně, než aby si vzal starší majetnou ženu. Už od prvopočátku měla zlou předtuchu.

Zpočátku manželství probíhalo vše na statku dobře. Antoš si zprvu musil uvyknout, že se stal rychtářem a manželem ženy, kterou považoval za druhou matku, ale byl jí velmi vděčný za vše, co pro něj vykonala. Rychtářka štěstím, že si vzala muže o tolik mladšího, úplně zapomněla na svůj smutek. Narodili se jim dva synové. Zároveň se v rychtářce cosi změnilo. Také vzplanula hlubokým citem ke svému manželovi a čím byl její cit hlubší, tím více to ovlivňovalo jejich vztah. Od té chvíle, když nebylo po jejím, Antoše psychicky trýznila. Přestože se i jeho vztah prohloubil, začala jej hanit. Antoš ji zpočátku omlouval,

snažil se jí rozumně domluvit, ovšem marně. Při jedné z konfrontací jej dokonce obvinila z nevěry. To musel vyjít na čerstvý vzduch, kde přemítal o svém životě. Obviňoval sám sebe, hledal, v čem dělá chybu, a i přestože žádnou nenašel, byl ochoten manželce odpustit a usmířit se s ní. Ale rychtářka stále trvala na svém, nespravedlivě vycítala, a to již Antoš nebyl schopen vydržet. Až jednoho dne se vydal za hospodským, od něhož si vypůjčil obnos peněz na cestu. Při cestě zpět na statek se zastavil na kohoutím „zápase“. Žádnému chlapci se setnout hlavu nepodařilo, a tak byl vyzván Antoš, který dnes také neměl štěstí. Úspěšná byla až dívka Sylva, jež kohouta sřála první ranou. Sylva se všem vysmála. Uražení mládenci začali Sylvu honit, chytil ji až Antoš, kterého pořezala nožem, a utekla. Pak se Antoš vydal na cestu, aby si vydělal peníze.

Mezi tím, co byl Antoš na cestách, rychtářka vyzvěděla, že mezi Antošem a Sylvou panuje nepřátelství, a tak pozvala Sylvu do služby. Jejím úkolem bylo na Antoše donášet. Ničeho se nedopátrá, ale přesto s rychtářkou soucítila, a za pravdu považovala vše, co jí pověděla. Až jednoho večera Antoš Sylvu přistihl při sledování a následně jí vyprávěl o společném životě s rychtářkou. Sylvě se otevřely oči. Antoš poté opět odjíždí za obchodem do světa a stává se obchodníkem s koňmi.

Na Vánoce natěšen na děti se vrátil na statek, ale během cesty si to rozmyslil, a nakonec se vydal ke své matce, kde překvapen uviděl Sylvu s jeho dětmi. Dozvěděl se od matky, že Sylva zjišťujíc, jak se věci u nich mají, rozhodla se, že Antošovi nahradí, v čem mu bylo ublíženo. Ačkoliv měla mnoho nabídek na jinou práci, zůstala u rychtářky a vzala si jeho děti na starost, neboť rychtářka o ně vůbec nepečovala. Od této doby se začalo mezi Sylvou a Antošem vyvíjet citové pouto. A další den ráno odjížděl Antoš do ciziny za obchodem, ale tentokrát v dobré náladě, neboť věděl, že je o děti a statek dobře postaráno.

Po masopustu se vracel opět k matce, kde očekával, že se budou nacházet jeho děti, ale tentokrát byl zklamán. Matka se mu svěřila, že má neblahý pocit, co se týče rychtářky, protože dochází ke starému šarlatánu Mikušovi. Když se pak přesunul na statek, našel tam jen Sylvu s dětmi. Děti měly neštovice a rychtářka se obávala nákazy, raději tedy statek opustila. Antoš se o děti staral dnem i nocí, až byl neštovicemi nakažen sám. Sylva se nakonec starala o všechny tři a dennodenně se za ně modlila. Antoš si po svém uzdravení uvědomil, že chce svůj život strávit po boku Sylvy, ačkoliv by to znamenalo přivést rodinu do hanby.

Když se o tom stará Jírovcová dozvěděla, okamžitě se vydala za Antošem, aby mu rozvod rozmluvila. Po tom, co se Sylva v hospodě doslechla, kam Jírovcová šla, okamžitě se za ní vydala, ale cestou potkala rychtářku, která se modlila pozpátku u kříže a seslala na

Antoše kletbu. Ale v tom Sylva vykřikne: „Zadržte, vaším Antoš zůstane!“²³ Rychtářka se lekla a spadla z kříže na Sylvu. Rychtářka zemřela a Sylva upadla na pár dní do bezvědomí. Později odešla do Prahy a stala se služebnicí boží v alžbětinském klášteře.

3.1.1. Rychtářka

Autorka popisuje rychtářčinu tvář s ohledem na její mládí, ta se za jejího života příliš nezměnila – „*tváře jako pivoňky, oči jako jed, zuby jako mléko*“.²⁴ Světlá už v jedné z prvních charakteristik zachycuje rozpornost mezi jejím vzhledem a povahou. Na jedné straně krásná tvář, na straně druhé zlé oči, které přímo poukazují na to, co se skrývá v její duši. Během doby, kdy se ujal statku mlynář, byl na návštěvě soused, jenž o rychtářce tvrdí, že „*je dosud jako z másla, oči jako jiskry, ruce jako válce a ohýbá se jako vrbové proutí, za tou by se byli jen ženichové přebíhali*“.²⁵ Tak například Antoš vidí její vlasy: „*Ponejprv spatřil Antoš úžasné bohatství vlasů jejich..., jsou spleteny, proudícími jí přes prsa a šíjí až skoro k zemi*“.²⁶

Pocházela z bohaté rodiny, v níž vyrůstala jako jediné dítě, kdy všechno muselo být podle jejích představ, a jakmile nebylo, vynutila si to pláčem. Není pochyb o tom, že ji tato výchova poznamenala. Za života prvního manžela byla rychtářka skromnější a usedlejší, což si po jeho smrti i ona sama uvědomovala: „*...stál mezi ní a světem..., v tichosti upevnil a napravil, co byla náruživou svou myslí zviklala*“.²⁷ Rychtářka již tady porušuje to, čeho si Světlá na ženách žádá. Žena by měla umírňovat a utvářet vlastnosti svého manžela a ne, aby manžel umírňoval vlastnosti její. Některé její špatné vlastnosti přece jen zůstaly: „*Byla hrdá a pánovitá, vedle toho prudká a svěhlavá*“.²⁸ Nebyla tolik oblíbena jako její muž, ačkoliv chudým ráda něco k snědku věnovala, sousedům ochotně vypomáhala i čeládka se u ní dobře měla, nikdo nevěřil, že to dělá z dobroty srdce, ale jen pro to, aby dobře vypadala. Dalo by se tvrdit, že už od samého začátku byla povrchní a také emocionálně plochá vůči všemu, co nesplňovalo její kritéria. Dokazuje to i svým chováním vůči dceři, o níž se nezajímala, neboť dcera nebyla chlapcem, krásy příliš nepodědila a inteligencí neoplývala.

Od smrti svého prvního manžela rychtářka prošla značným vývojem, což bylo způsobeno sňatkem s Antošem. Rychtářka se snažila mladým dívkám a svému muži

²³ SVĚTLÁ, Karolina. *Vesnický román*. str. 284

²⁴ taktéž str. 29

²⁵ taktéž str. 40

²⁶ taktéž str. 46

²⁷ taktéž str. 35

²⁸ taktéž str. 15

vyrovnat, nikdo by nepoznal, že je o celých deset let starší. Začala přehnaně pečovat o svůj zevnějšek. Tak si chtěla naklonit svého muže, ale mylila se. Nejenže se stala ještě více rozmařilou, ale změna postihla celkově její chování a povahu. „*V kostele byla vždy nejpřednější a pokaždé měla něco nového na sebe.*“²⁹ Sňatkem tedy její povrchnost ještě zesílila a lze usoudit, že chování rychtářky bylo způsobeno sníženým sebevědomím, které pramenilo z věkového rozdílu mezi manžely.

Zpočátku byla s náklonností manžela spokojena, ale pak se její cit prohloubil a dožadovala se přespříliš jeho pozornosti, dokonce žárlila i na své vlastní děti, které „*když chtěl políbit, musel to učiniti potajmu, aby mu nevyčítala, že děti miluje víc než ji.*“³⁰ Kdykoliv Antoš odjel na cestu, kam nemohla jet s ním, propukla v hysterický pláč, ve kterém setrvala až do jeho příjezdu.

Rychtářka nebyla příliš pracovitá, o své děti se nestarala, a jelikož měla moc času, tak z nudy svého muže pokoušela. Antoš se jí snažil domluvit, ale vše se ještě zhoršilo – cítila se dotčena a osočovala jej, že je k ní chladný a ke smutku se připojily výčitky na jeho osobu, které nebyly oprávněny. Chování rychtářky Antoše tížilo. I on se změnil, čím více se ho rychtářka snažila k sobě připoutat, tím více jej od sebe odháněla. Místo toho, aby se stala manželovou rovnocennou partnerkou, jež ho ve všem podporuje, snažila si jej podrobit a tím, že jí nebyl po vůli, stává se ještě nesnesitelnější a její láska pomalu přerůstá v nenávist.

Rychtářka u svého chování neznala míry, začala manžela podezřívát z nevěry, s čímž se Antoš nemohl smířit a od té doby nebyl na statku klid. Antoš s ní pomalu přestával komunikovat, čímž způsobil, že rychtářka mlčení chápala jako souhlas a rozzlobila se, že s ní muž nekomunikuje, „*chtěla, aby se s ní pustil do hodné hádky, považovala spory s ním za kratochvili.*“³¹ Rychtářka si tak dlouho zahrávala se lžemi, až svým výmyslům začala sama věřit. Veškeré změny v jeho chování považovala za znak toho, že touží po jiné. „*Rozdíl v jejich letech, jeho chudoba a její bohatství jevíly se jí teď v barvách nejkřiklavějších. Nevěřila, že ji kdy měl rád, považovala teď vše za vypočítavost.*“³² Antoš si jen přál, aby jeho manželka se chovala jako v době, kdy byl na statku čeledínem. Přišel za ní s hezkými slovy, že každým srdcem by musely pohnouti, ale s rychtářkou ne, byla příliš pyšná a její srdce se změnilo v kámen. Co od ní slyšel, neslyšel ještě nikdy. Antoš

²⁹ SVĚTLÁ, Karolina. *Vesnický román*. str. 55

³⁰ taktéž str. 61

³¹ taktéž str. 66

³² taktéž str. 67

v této chvíli v rychtářce přestal vidět „dobroditelku svou, nýbrž mstivou jen ženu, která mu sobecky zavázala svět, aby potrestala nepřítele svého“.³³

Rychtářku její cit zcela pohltit, ztratila veškerý rozum. Nebrala zřetel na slova Antošova a její hrdost neznala mezí. Ztratila veškerou skromnost a pokoru, ani náznakem se u ní neobjevil pocit viny, myslela jen na pomstu a na to, jak by se Antoše znovu zmocnila. Pomstu začala uskutečňovat prostřednictvím Sylvy, kterou pozvala do služby, neboť věděla, že mezi nimi nepanují dobré vztahy. Rychtářka byla natolik poblázněna, že byla schopna odvrátit se od Boha a zavřít si tak bránu do nebe. Navštěvovala totiž starého Mikuse, o němž se nesla neblahá pověst, že umí čarovat. Tento způsob pomsty se jí stal osudným a ona umírá sama a opuštěná.

3.1.2. Sylva

Se Sylvou se setkáváme až přibližně v polovině knížky, když se odehrává kohoutí „zápas.“ Světlá popisuje její postavu takto: „Mrštná, vysoká postava..., šněrovačka červená jako krev obepínala její vzrůst, černá sukň se zlatou portou lemovaná dosahovala až ke kotníkům, žlutý hedvábný šátek poutal její husté kudrnaté vlasy.“³⁴ Sylva je charakterizována pomocí zajímavých přirovnání a barev, které text oživují a přímo doplňuje její divokou povahu. Dozvídáme se, že „obličej její byl sice barvy „tvrdé“, ale oči se jí v něm třpytily jako granáty, rty jako korále, zuby jako perly“.³⁵

Sylva byla vychovávána svým strýcem v osamělých horách. Strýc neměl rodinu a nevěděl, jak dívku vychovávat. Nechal tedy svou schovanku vyrůstat „jako kůzle nebo hříbě, co se mu právě vylíhlo“.³⁶ Vzhledem k tomu, že zastávala na statku svého strýce post čeledína, nebylo divu, že chováním se podobala více chlapci než dívce. Tvrdá její výchova způsobila, že dívka nabyla podivných vlastností a vymykala se tehdejšímu konvenčnímu pohledu na dívky, neboť byla nebojácná, odvážná a samostatná a věděla toho tolik, co muž o obchodu. Ve věku, kdy se dívky začínají zajímat o chlapce, nezajímala se o žádného, proto přišla-li mezi dívkami řeč na vdávání, nikdy nejmenovaly Sylvino jméno, neboť měly z jejího chování pocit, že „je neschopna mít někoho ráda a příliš divoka, než aby se mohla, kdy za někoho vdáti“.³⁷

³³ SVĚTLÁ, Karolina. *Vesnický román*. str. 80

³⁴ taktéž str. 94

³⁵ taktéž str. 95

³⁶ taktéž str. 114

³⁷ taktéž str. 115

Sylva se na rychtářčině statku cítila jako doma, pracovala stejně zručně a obratně, práci si uměla uspořádat podle potřeby a času. „*Její stálá veselost působila na čeládku velmi prospěšně; pracovalať s větší chutí.*“³⁸ Život mezi lidmi na rychtářčině statku Sylvu vývojově posunul. Zpočátku vzhledem k okolnostem, které jí a Antoše potkaly, rychtářce věřila každé slovo, jež padlo na jeho hlavu. Její snadné ovlivnění lze chápat, neboť vyrůstala mimo společnost lidí, kdy její strýc nebyl vzor všech ctnostní, a ona trávila svůj volný čas jen se svými nejmilejšími zvířaty. A tak nebyla schopna prohlédnout nekalé lidské záměry. Sylva Antoše sledovala, ale nikdy jej nepřistihla při nečestnostech, o kterých se rychtářka tak často zmiňovala. Netrvalo dlouho a Sylva se dostala do střetu s Antošem. Poprvé v životě se setkala s intrikami lidské společnosti a uvědomila si, že je něco špatné. Antoš v ní probudil cit. „*Světlo se zrodilo v Sylvě – nejvřelejší to pocit s mužem, jehož pomáhala tak horlivě mučit – a náhle porozuměla srdci lidskému, nejvznešenější to mluvě přírody.*“³⁹ Tím se Sylvě otevřela nově neprozkoumaná říše citu, kterou dosud neměla šanci poznat. Čím více Antoše poznávala, tím větší k někomu chovala náklonnost, ale ne pro jeho povrchní krásu, nýbrž pro jeho vřelou povahu. Při pomyšlení na rychtářku ji naplňoval hněv a hlavně stud, že se nechala tak lehce zlákat k jejím podlým záměrům. Měla od počátku jisté mravní zásady, neboť si uvědomila, že jí Antoš pomohl vytáhnout duši z očištěnce, a velice litovala, čeho se na něm dopustila, a nakonec se rozhodla svůj život věnovat jeho dětem jako odčinění za příkoří, které mu způsobila.

Sylva se prostřednictvím Antošových dětí, o které se starala jako o vlastní, a staré Jírovcové změnila. Ta ji nahradila matku, kterou nikdy neměla a dokázala její chlapeckou povahu zkrotit. Sylva se už nesnažila vyrovnat chlapcům a se svou divokostí se naučila sama pracovat. Antoš ji vidí jako „*novou tam bytost, a přec tak povědomou srdci jeho..., pravý se udál zázrak a on ho nesměl zkoumat duši zbožnou netušené se mu zrodilo štěstí*“.⁴⁰ Od této chvíle se její cit stále více prohlubuje a ryzost své lásky prokázala i v okamžiku, kdy všichni (Antoš i děti) byli nakaženi neštovicemi a sama se bez bázně o ně starala. Když se jí později Antoš vyznává, je stále vidět trochu její nevyzrálou, neboť nedokáže hledět na budoucnost a uvědomit si, jakou oběť musí Antoš přinést pro jejich společné štěstí.

³⁸ SVĚTLÁ, Karolina. *Vesnický román*. str. 117

³⁹ taktéž str. 144

⁴⁰ taktéž str. 178-179

Sylva vystupuje jako svéhlavá bytost, která Antošovi pomáhá překlenout jeho lidskou samotu a napomáhá svým vroucným citem a oddaností napravit jeho povahové vlastnosti, které byly poznamenány jeho životem po boku rychtářky. Nakonec Sylva obětuje své vlastní štěstí pro život milovaného člověka, čímž se stává klasickou postavou Karoliny Světlé, která se drží svých mravních zásad a své štěstí obětuje pro druhého člověka. Její dynamický vývoj způsobil, že z původního strachu ze čtyř stěn se rozhodla svůj život věnovat pomoci druhým, a tak odchází do alžbětinského kláštera.

3.2. Kříž u potoka

Příběh začíná smrtí mlynáře Dolanského, jenž byl dlouho nemocný. Nebožtíkova manželka nesla jeho smrt velice těžce. První, kdo navštívil mlynářku v její truchlivosti, byla mladá Evička, jež nechtěla, aby se mlynářce stýskalo. Její čin mlynářku natolik dojal, že Evičku přijala do mlýna za svou dceru. Nedlouho poté bylo potřeba, aby se mlýna ujal nový hospodář, a protože stárek znal statek nejlépe, mlynářka se za něho provdala.

Evička žila poklidně, ráda si chodila číst ke kapličky, kde měla klid, ale jednoho dne jí mlynář pověděl, že tráví čas na hrobě dvou zavražděných. To Evičku vystrašilo a nechala si vyprávět příběh o bratrovraždě – nejstarší syn měl domluven sňatek s jistou dívkou, ale vypukla tehdy válka a on byl nucen do ní odejít. Mezi tím si budoucí nevěsta oblíbila jeho mladšího bratra, zamilovali se, ale přiznali si to, když se měl bratr vrátit z války. Sešli se jednoho večera spolu u kapličky a snažili se nalézt nějaké řešení, ale zrovna tudy se bratr vracel z války domů a uviděl je v objetí. Rozhořčen je oba probodl naráz mečem. Evička od té doby ke kapličky již nezavítala.

Jednoho dne se dozvěděla o neštěstí rodu Potockých. Příběh o prokletí, jež na ně uvrhla nebohá Józka, vyprávěla mlynářka, neboť její matka u Potockých tehdy sloužila. Józka se tehdy zamilovala do Mikeše Potockých, jenž jí zlomil srdce. A aby se Józka zbavil, vymyslel lest na svého bratra Franíka, jemuž nalhal, že k němu Józka chová vřelý cit. Józka byla nucena se za Franíka provdat, ačkoliv jej nemilovala. Franík jí začal ze zoufalství podávat lektvar lásky, jenž fungoval jen za stálého podávání. Józka žila jako poblázněná. Franík ovšem jednou dávku nepodal, Józka procitla a vůbec si z posledních let nic nepamatovala a kvůli svému neštěstí seslala kletbu, aby se rodu Potockých v lásce více nedařilo a probodla se nožem u potoka, kde ji také pohřbili a nechali na onom místě postavit kříž. Evička chtěla život zasvětit něčemu nadosobnímu, co by potěšilo ji, ostatní i Boha, rozhodla se kletbu jejich rodu prolomit, a tak se provdala za jednoho z bratrů Potockých – Štěpána.

Zpočátku bylo jejich manželství šťastné a plné lásky, dokonce se jim narodilo děvčátko. Evička „*kvetla jako růže koukala jako jarní sluníčko,*“⁴¹ ale později se Józina kletba začala naplňovat. Štěpán se zcela změnil – přestal se zajímat o rodinu, začal žít rozmařilým způsobem života, našel si milenkou Máříčku a jeho manželství přestávalo fungovat, i přestože se Evička moc snažila. Jedinou její oporou se stal Štěpánův bratr Ambrož, s nímž navázala hezký vztah, a oba se do sebe nevědomě zamilovali. Jednou měla Evička se Štěpánem takový konflikt, až po ní vrhl svou dýmku, jež jí způsobila krvavou ránu na hlavě. Štěpán hrůzou zaběhl do lesa. Evičku našel až Ambrož. Ten ji odnesl omýt k potoku, kde jí vyznal lásku a prosil ji, aby s ním odjela, ale Evička se vyděšeně chytla kříže a odmítla jej slovy: „*Nechť mne ubije, nechť se mnou tu naloží jakkoli, jemu jsem se dala, jemu náležím.*“⁴² Ambrož po tomto rozhovoru utekl od potoka a okamžitě se odstěhoval ze statku. Evička několik dní ležela na lůžku a Štěpán byl mlynářkou vyhnán k Máříčce.

Když mlynářka na chvíli opustila statek, Evička využila situace a vydala se k Máříčce pokorně ji odprosit, aby jí navrátila srdce svého manžela: „*Nemohu k jinému se obrátit pro skvost, který teď tobě náleží, avšak jindy býval vlastnictvím mým.*“⁴³ Ale Máříčka se Evičce jen vysmála a vykázala ji. Evička z posledních sil došla před dům, kde se zhroutila k zemi. Ovšem celý rozhovor slyšel Štěpán, jenž vyběhl za Evičkou se slovy: „*Tys mně odпустиła, neslýchaně pro mne ses ponižila, ty o mne stojíš, ty si mne vážíš, ty mne miluješ – vše dobře mezi námi a navěky zůstane, láska tvoje mne zhojila...*“⁴⁴ A kletba tak byla překonána.

Manželství bylo zachráněno, ale statek se nacházel kvůli odchodu Ambrože a Štěpánovu počínání ve finanční tísní, a tak byl Štěpán nucen půjčit si peníze od advokáta a udělal potajmu dluh. Štěpán nejen, že získal zpět lásku, ale získal zpět i důvěru spoluobčanů, kteří jej v obecních volbách zvolili do výboru, a dokonce jej žádali, aby kandidoval na funkci představeného jejich obce. Štěpán se zavázal, že učiní ve vesnici spoustu nového, což se nezdálo malé skupině občanů. Ti přemýšleli, jak by Štěpánovi uškodili, aby u voleb neuspěl. Odkoupili od advokáta Štěpánovy směnky a začali ho vydírat. Štěpán neměl, jak peníze vrátit, rozhodl se tedy požádat o půjčku svého bratra. Ale Ambrož slyše o vztahu s Evičkou bratra krutě vyhnal a Štěpánovi nezbylo než u voleb

⁴¹ SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. str. 163

⁴² taktéž str. 239

⁴³ taktéž str. 249

⁴⁴ taktéž str. 253

přiznat dluh. Dočkal se od občanů podpory: „*Kdož tak jednali, nejsou jen nepřáteli vašimi, nýbrž nepřáteli pokroku, osvěty, dobra vůbec, neučinili to pro jiného, než abyste se nemohl stát představeným, toť nabíledni.*“⁴⁵ U voleb se strhla obrovská bitka, kam dorazil Štěpánův bratr s penězi k zapůjčení a začal Štěpána bránit. Ovšem Ambrož dostal smrtelnou ránu do hlavy a na Štěpánově statku skončil.

Štěpán získal obnos peněz na zaplacení dluhů, ale nechtěl dále v obci své setrvávat. Svým nepřátelům sice jejich počínání odpustil, ale nemohl jim odpustit smrt svého bratra. A tak se rozhodl strávit život se svou rodinou v dolanském mlýně.

3.2.1 Evička

Evička prošla od dětství značným vývojem – „*z bělovlasého a opáleného děvčete*“⁴⁶ se stala krásná žena. O Eviččině vzhledu se dozvídáme prostřednictvím autorky: „*Byla vysoká a štíhlá jako jeřabina, vlas jí ztmavěl, leskl se jak na slunci len a líce jí zbělaly jako smetana.*“⁴⁷ Jediné, co Evičce z mládí zůstalo, byly její velké pomněnkově modré oči. Ačkoliv se ve vesnici nacházely stejně krásné dívky, Evička v sobě měla jiskru jako žádná jiná. Bylo to způsobeno jejím přístupem k životu, jenž se od přístupu ostatních dívek značně lišil. Zatímco dívky jejího věku žily hýřivým způsobem života, Evička se zajímala spíše než o hmotné statky o ty duševní. Vypovídá o tom nejen její prosté odívání, ale také to, že se velmi ráda vzdělávala a zabývala se nejrůznější četbou, jež pro ni znamenala celý svět. Často se kvůli svým zájmům stala terčem posměchu, že „*místo na vdávání pomýšlí, jak by se udělala knězem či doktorem,*“⁴⁸ ale mohli Evičce jen závidět, neboť znalosti ze svých knížek uplatňovala při běžných pracích na statku a hospodářství díky ní jen vzkvétalo. Evička se s péčí starala nejen o svůj domov, ale i o chudé rodiny z vesnice, jež neměly ve svém životě příliš štěstí. Měla obrovské srdce a pro všechny by se rozdala. Pozitivní vztah k lidem a schopnost radovat se z maličkostí ovlivnilo její nepříliš šťastné dětství, v němž jí zemřeli oba rodiče.

Odjakživa Evička toužila po úloze s vyšším posláním. Nevěřila, že život se týká jen lásky a štěstí, naopak přímo cítila hanbu za dívky, jež si berou muže z vášně, a ne za účelem být prospěšnými. Velmi ctěla své ideály a obecně zastávala vyhraněné názory. Měla na sebe velké nároky, jež se týkaly mravních zásad. Nejvíce ze všeho se jí protivilo

⁴⁵ SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. str. 269

⁴⁶ taktéž str. 56

⁴⁷ taktéž str. 56

⁴⁸ taktéž str. 55

přetvařování a lhaní. Charakter a přesvědčení se prostřednictvím příběhu nemění a provází ji až do samého konce knihy.

Evička byla přesvědčena, že kletba Potockých je jí souzena a ona jediná ji může prolomit svou láskou a oddaností. Ačkoliv vztah Evičky a Štěpána byl zpočátku harmonický, přesto byl vztahem nevyrovnaným. Evička byla na svůj věk ženou vyzrálou, jež přesně věděla, čeho si ve svém životě žádá. Svým intelektem Štěpána značně převyšovala a snažila se jej nasměrovat správným směrem. Poukazovala na důležitost vzdělání, a naopak kritizovala negativní lidské vlastnosti. Přála si, aby jako člen obecního výboru mohl zasahovat do dění ve vesnici, a byl tak prospěšný všem. Evička se vymykala nejen svými pokrokovými myšlenkami, ale i dobovému hierarchickému uspořádání postavení žen ve společnosti. To Štěpán nesl těžce a považoval si u žen jiných ctností – poslušnost a podřízenost, což se odráželo v jeho chování a jednání. V těžších chvílích jejich vztahu se Evičce podařilo ovládnout její emoce a jednání, ale „*postavě své bránit nemohla, aby nehubeněla, lícím svým, aby nebledly, a očím, aby jí do důlků nezapadaly* ...“.⁴⁹ Přestože s tím Evička bojovala, vedle Štěpána vnitřně strádala, neboť nebyl schopen jí porozumět. Pochopení, jež jí u Štěpána chybělo, nacházela v jeho bratru Ambrožovi, ale tomu předcházela složitá cesta. Zpočátku byl Ambrož k Evičce odměřený, jako by vůbec neexistovala. Jejich komunikace se zlepšila až s narozením děvčátka. Ovšem jejich první hovory nebyly nijak příjemné, neboť Ambrož nevěřil Evičce její hlubší záměr. Později přehodnotil na Evičku názor a jejich vztah se začal postupně měnit: „*Křivdil jsem ti tehdyž zde u toho kříže, nejsi lehkomyšlna, ani marníva, jak o tobě jsem se domníval.*“⁵⁰ Ambrož se stal nejen její oporou, ale došlo u nich k duševnímu souznění. Díky sblížení s Ambrožem Evička dokázala do jisté míry pochopit chování zavražděných milenců a stala se pokornější. Uvědomila si, že každý může v životě, byť jen na chvíli, sejít z cesty.

Ovšem Evička na rozdíl od dvou zavražděných dostala svého slibu, kterým se zavázala u hrobu Józy, a lásku Ambrože odmítla. To se stává pro celé dílo zlomovým okamžikem. Evička se vzdala svého osobního štěstí a její obětavostí byla kletba překonána.

3.3 Kantůrčice

Děj se odehrával ve vesnici v Podještědí, kde žila Jenovefa (Enefa) se svým pradědečkem a bratrem Jeníkem, protože jim oba rodiče zemřeli. Prostřednictvím svého otce se vyučila švadlenkou. Byla natolik šikovná, že všichni vyhledávali její služby a díky

⁴⁹ SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. str. 218

⁵⁰ taktéž str. 221

tomu se mohla o rodinu a chod domácnosti postarat. Krom jiného její rodina si předávala z generace na generaci dar léčitelství. Po nich se ujala léčitelství Enefa. Pradědeček vynikal v předpovědi počasí a dalších věcích budoucích, dokonce za ním chodili různí lidé pro rady. Mezi ně patřila i jejich sousedka Mráková.

Hospodářka Mráková žila na svém statku sama, protože manžel jí zemřel pár let po sňatku. Jejich manželství nebylo příliš šťastné, neboť nebylo uzavřeno z lásky, nýbrž z povinnosti. Oba měli srdce již zadané, zatímco hodná hospodářka na svou první lásku zapomněla, její manžel jí nikdy neodpustil, že ona byla příčinou, proč si nemohl vzít svou vyvolenou. Měli spolu syna Otíka, ale toho si moc neužívala, protože po manželově smrti jí byl odebrán. Poručníkem se stal jeho strýc z Prahy, aby jej vychovával a případně jej dal studovat práva. Když nadešel čas Otíkovy promoce, Mráková jej přemluvila, aby ji přijel do Podještědí navštívit. Vyдалa se za Enefu, a požádala ji o ušití dvanácti košil určených jako dárek právě pro Otíka.

Po masopustu přinesla Enefa Mrákové košile, ta obdivovala jejich eleganci. Hospodářka ji vzala nahoru do světničky přichystané pro Otíka. Tam Enefa našla Otíkovu malbu a písničku, kterou složil. Ve verších se objevovaly jeho vznešené touhy. Enefa si ho díky tomu úplně zamilovala.

Otík přijel do Podještědí a náhodou se letmo setkal s dívkou, jež v něm vyvolala zájem. Od své matky se dozvěděl, že to byla Enefa pocházející z rodiny Podhajských a vyprávěla mu, že jejich rodina má dar léčitelství, kvůli němuž k nim chodí všichni z kraje. A tak Otík začal předstírat šílenou bolest hlavy, aby dívku svých snů znovu spatřil. Dokud byl Otík nemocný, setkávali se denně a Enefa mu vyprávěla příběhy o své rodině. Dědeček to zjistil a zakázal jí k němu chodit a ona k dědečkovi chovala takovou úctu, že jeho zákaz nijak neobešla. Dědeček byl toho názoru, že Otík si s Enefu jen hraje a vysmívá se jí. Nakonec byl tedy k Mrákovům vyslán s lékem Jeník, když ale pan doktor zjistil, že to není jeho milá, byl rozhořčen a na Jeníka vrhl takový pohled, až se chlapec lekl a utekl. Od té doby se Jeník panu doktorovi vyhýbal, protože si myslil, že v něm není nic dobrého.

Mráková viděla, jak je její syn zamilovaný a kvůli Podhajského zákazu nešťastný. Pradědeček navštívil hospodářku s tím, že Enefa je nemocná kvůli Otíkovi, měl by se proto vrátit zpět do Prahy. Mráková nakonec přemluvila dědečka, aby dal šanci lásce těch dvou, i když poukazoval na majetkové rozdíly a byl toho názoru, že to mezi nimi nemůže fungovat. Od té doby Otík s matkou chodil pravidelně k Podhajským na návštěvu a všichni si dobře rozuměli.

Ale jednoho dne přijeli Otíkovi přátelé z Prahy, před nimiž vztah s Enefou zesměšňoval a nazýval jej obyčejným flirtem. Vše vyslechl Jeník, který to své sestře pověděl. Enefa se cítila ponížena, zostuzena a prožívala velké zklamání. Otík za ní vyrazil, aby jí vše vysvětlil, ovšem marně. Došlo k hádce a Otík uražen opustil vesnici se svými přáteli a vrátil se zpět do Prahy. Otík cítil obrovskou zlost a chtěl se Enefě pomstít, tak se rozhodl, že se ožení a stane se váženým úředníkem. Zasnoubil se dvakrát, ale nikdy se neoženil, neboť poznal, že městské ženy jsou povrchní a nemá si s nimi co říct.

Posléze si uvědomil, že Kantůrčice měla ve všem pravdu a poté se snažil změnit, což mu ztěžoval okruh pražských přátel, a tak se vrátil zpátky k matce na vesnici jako dobrý hospodář. Chtěl Enefě dokázat, že se změnil a žádat ji o odpuštění. K jejich smíření došlo, až když byl Otík nešťastnou náhodou postřelen a mohla je rozdělit smrt. Nakonec probíhá svatba, jakou nikdo v horách doposud nezažil.

3.3.1. Jenovefa (Enefa)

Pocházela z rodu Podhajských žijícího v Podještědí a její rodina jí říkala zdobně Enefa. Když jí bylo téměř patnáct let zemřeli jí oba rodiče. Od této smutné události se jí vytratila „*všecka barva z tváře a postava její žádné plnosti na sebe nepřibrála*“.⁵¹ Prostřednictvím autorky se dozvídáme, že „*bílá průhledná pleť právě slušela vlasům a očím černým jako inkoust*“.⁵² Světlá charakterizuje postavu Enefy pomocí protikladů barev a přirovnáním, které napomáhají k dynamičnosti a vnitřní krása hrdinky koresponduje s krásou vnější, o níž se můžeme přesvědčit i Otíkovým popisem: „*Byl to obličej podlouhlý, jemný a bělostný, jako z hedvábí, ozdobený nosem tenounkým a jemným jako čárka, ústy jako z plného máku květ a dvěma černýma očima... To byla snad princezna jakás ve venkovském přestrojení!*“⁵³

Enefu lidé nenazvali jinak než Kantůrčice pro její odlišnost od ostatní mládeže a také protože „*všemu lépe než jiní rozumí a mnoho znamenitých věcí umí*“.⁵⁴ Osobnost Enefy se mnohým vymykala z dobových konvencí. Jednou ze zásadních věcí bylo, že dosáhla vzdělání, což se dříve týkalo spíše mužské populace - vyučila se švadlenou, čímž se stala soběstačnou a dokázala se jako žena postarat jak o sebe, tak o svého bratra a pradědečka. Chlapci se jí často posmívali, ale ona si z toho nic nedělala, vždy se chovala rozumně a důstojně. Staral se o ni pradědeček, který odsuzoval povrchnost, honbu za penězi,

⁵¹ SVĚTLÁ, Karolina. *Kantůrčice*. str. 14

⁵² taktéž str. 14

⁵³ taktéž str. 84-85

⁵⁴ taktéž str. 88

opovrzení vůči nemajetným a měl jednoznačný názor na sociální diferencovanost, vždy říkal: „*Svoje ke svému*“⁵⁵ a podle těchto zásad Enefu vychovával. Není tedy divu, že se Enefa stala dívkou skromnou, upřímnou, ve všech ohledech ctnostnou a v neposlední řadě zbožnou. Nezáleželo jí na majetných statcích, ani na povrchních věcech, což dokazovalo i to, že veškeré oblečení nosila po zesnulé matce. Enefa ale i celá její rodina žila nehýřivým způsobem, což nebylo kvůli omezenému příjmu peněz, ale protože víc nepožadovali, byli skromní a s prostým životem spokojení.

Pradědeček Podhajský byl jejím vzorem veškeré moudrosti, předával jí své životní zkušenosti, seznamoval ji s pověrami či pověstmi, kterým bedlivě naslouchala. Enefa prostřednictvím svého dědečka získala velké množství vědomostí a stala se chytrou a samostatnou dívkou, která se vždy řídila pouze vlastním rozumem a vše dělala tak, aby to bylo v souladu s božími příkázáními. O její duševní kráse se dozvídáme i prostřednictvím Otíka, kterého si naprosto získala: „*Nebyla to již jen její krása, ale její mluva, její názory, její smýšlení, které ho úžasem naplňovaly.*“⁵⁶ Na základě jeho názoru, lze usoudit, že Enefa byla opravdu na dívku prostého původu velmi chytrá, a dokonce zjišťujeme v průběhu příběhu, že svými ušlechtilými myšlenkami převyšovala Otíka, ačkoliv měl vyšší vzdělání. Po pradědovi zdědila „dar ducha“. Mohla tedy léčit vnitřní i vnější nemoci slovy, připravovat léky, což se v jejich rodině předávalo už od nepaměti. Enefa byla dobrého srdce a každému ráda pomohla, aniž se za to něčeho dožadovala.

V příběhu se postava Kantůrčice nijak nevyvíjí, její povahové vlastnosti jsou stále a ona zastává ve všem jasné a pevné stanovisko, které nic nezměnilo. Jen poznáním Otíka trochu prozířela. Zpočátku Otíka ani neznala, ale už k němu vzhlížela díky jeho písni, kde se objevují vzletné myšlenky: „*Aby ve světě faleš a zrada pominuly, aby se lidé, co bratři poznali, aby se celé lidstvo co rodina jedna milovalo, aby světlo pravdy všem stejně vzešlo...*“⁵⁷ Považovala jej za moudrého, vznešeného a ve všech ohledech skvělého člověka, vždyť to byl pan doktor z Prahy. Měla o něm zkreslené představy, idealizovala si jej, což mohlo být způsobeno její malou životní zkušeností a naivitou, případně je možno tvrdit, že byla natolik čistá, že ji nepřišlo na mysl, že by se v něm mohla zmýlit. Často se jej slepě zastávala před svým pradědečkem, který měl o něm trochu reálnější mínění. O to víc ji zasáhlo, když zjistila, že není schopen se za jejich vztah postavit kvůli strachu z toho, aby nevypadal jako hlupák ve vysokých kruzích. Otík v jejích očích mravně poklesl, už

⁵⁵ SVĚTLÁ, Karolina. *Kantůrčice*. str. 58

⁵⁶ taktéž str. 115

⁵⁷ taktéž str. 64-65

v něm neviděla vznešeného a šlechtného muže, který chce vykonat velké věci. Pochopila, že vyšší vzdělání nemusí člověka nutně dělat lepším a zjistila, že ji Otík nemá co nabídnout, neboť jí vždy šlo jen o duši a nepovažovala za důležité peníze, majetek, ani krásu. Neměla pochopení, že Otík byl vychováván v jiném prostředí a téměř celý svůj život strávil v Praze obklopen povrchními lidmi. Otík se snažil zpytovat své svědomí a omluvit se za své chování, ale Enefa prožívala veliké zklamání a byla příliš hrdá na to, aby mu odpustila.

Enefino chování vyvolalo Otíkovu změnu, zasloužila se o to, že jej přivedla na správnou cestu – došel k sebeuvědomění, že svůj život marní a vše dělá z kratochvíle a uznává, že „*přec měla pravdu, že za nic nestojí, že neví proč a čemu žije..., že není v něm ni hloubky, ni víry, ni přesvědčenosti*“.⁵⁸ Od této chvíle se snažil změnit své chování, ovšem v tom mu bránila společnost tehdejší Prahy, kterou se snažil také napravit, ale pochopil, že je to marné. Uvědomil si, že nezáleží na postavení, pokud člověk nedokáže být sám sebou. A tak se vrátil zpět do Podještědí jako nový člověk. Chtěl Enefě dokázat, že se změnil a požádat o odpuštění. Ale Mrákovská říká, „*že si není jistá, umí-li vůbec Kantůrčice odpouštět*“.⁵⁹ A měla pravdu, Kantůrčice se nechtěla své hrdosti vzdát, ale nakonec vliv upřímné a hluboké lásky, nejenže napravit Otíkovu chování, ale i Enefina hrdost byla překonána a stali se manžely.

3.4. Frantina

Hlavní postavou je Frantina, jež pocházela z vrchu, jemuž lidé říkali na Čihádníku. Vyrůstala na samotě u člověka, jehož považovala za svého strýce. Sám si říkal „Ptáčník“ a i lidé jej tak nazývali a považovali ho za divocha a nezaboha. Její strýc byl samotářský typ člověka, nevěřil v Boha, byl pohan a také zanevřel na okolí. Když se šla Frantina projít do lesa, seznámila s chlapcem přibližně stejného věku a navázala s ním hluboké přátelství. Scházeli se každý den, hráli si spolu v jeskyni a povídali si. Díky němu se dozvěděla mnoho věcí o společnosti a o chodu práce. Ale jednoho dne na smluvenou schůzku nepřišel, čekala na něj i další dny, volala jej, ale on stále nikde. Šla se tedy zeptat strýce, co se děje s lidmi, když nepřijdou, a on jí sdělil, že ti lidé jsou mrtví. Frantina byla z této odpovědi zdrcena, chlapce měla ráda. Cítila se bez svého přítele velmi osamocená. A od té doby netoužila po ničem jiném než „*žítí mezi lidmi, patřit na ně, bydlet v pěkném stavení, udržovat v něm pořádek a čistotu, býti slušně ustrojena, mítí přátelé a známé, moci si*

⁵⁸ SVĚTLÁ, Karolina. *Kantůrčice*. str. 207

⁵⁹ taktéž str. 220

*každou chvíli s někým jiným pohovořit...“.*⁶⁰ Samota pro ni byla skličující, strýc to na ní viděl a povolil jí odejít, a tak se vydala poznávat svět.

Dole ve vesnici se náhodou připojila k průvodu, který putoval do Vambeřic. Seznámila se zde s rychtářem Kvapilem, jenž se do ní okamžitě zamiloval a požádal ji o ruku. Vrátili se společně na jeho statek jako manželé. Frantina nebyla zpočátku čeládkou přijata dobře a někteří ji považovali dokonce za čarodějnici, ale postupem času si svým chováním všechny získala. Největším přítelem jí byl Bartolom, což byl velmi křesťansky založený chlapec, který nedokázal přenést přes srdce, že jeho paní nevěří v Boha, a snažil se ji přivést na správnou cestu, která byla jejím strýcem překažena. Po čase rychtář Kvapil zemřel a na základě svého dosavadního počínání se stala rychtářkou. Všichni jí přáli konečně manžela, kterého si zaslouží a kterého by si vzala z lásky, ale Frantina se znovu vdávat nechtěla a všechny ženichy odmítala. Až zbyl poslední muž – pan Apolinář Březina, kterého čeládka považovala za toho pravého pro jejich rychtářku.

Pan Apolín pocházel také z hor a byl dřevařem. Jeho rodina měla smutný osud. Apolínův otec jakožto nejmoudřejší ze všech občanů šel vyjednávat s pány v zájmu celé vesnice, aby dosáhl zmírnění jejich povinností. Ale nepořídil, byl prohlášen za svůdce ostatních a zavřeli jej do žaláře. Nikdo ze sousedů se ze strachu svého vyslance nezastal, jen jeho manželka se synem, kteří byli uvězněni také a odpykávali si trest za všechny. Po propuštění se nemohli vrátit do svého stavení, všechno jim zabavili, a rodinu zahnali do lesů, aby se stali zdárným příkladem pro všechny a nikoho podobná vzpoura nenapadla.

Jednou pan Apolín přijel na statek koupit dřevo, jakmile Apolín se uviděl s rychtářkou, poznali v sobě ztraceného přítele a padli si do náruče. Vyznali si lásku, ohlásili nadcházející svatbu a rozhodli se odejít do většího města, neboť Apolín neměl rád horský lid s ohledem na jejich společnou minulost. Poté odjel a měli se setkat až v den svatby. Před velkým dnem se Frantina s Bartolomem vydali na jarmark nakupovat, kde se strhly nepokoje a ona je svým jednáním uklidnila. Nakonec museli jít zpět na statek pěšky, neboť kočár byl příliš plný. Při cestě potkali plačící děvče Barče, do kterého se Bartolom zamiloval. Vyprávěla jim o stavení, kde je ve službě. Měla podezření, že pomáhá hejtmanovi „lesňáků“ a jeho matce, kteří okrádají všechny v okolí. Barče nechtěla v jeho službách zůstat, a tak jí Frantina nabídla, že může pomáhat na jejím statku, ale nejdříve se musí pokusit hejtmana dopadnout. Když se po dlouhé cestě dostali ke stavení, Bartolom vylezl na strom a díval se do okna, zdali se tam stále hejtman nachází. Uviděl klobouk

⁶⁰ SVĚTLÁ, Karolina. *Frantina*. str. 80

pana Apolína, lekl se, že jej „lesňáci“ přepadli a zabili. Frantina viděla jeho výraz a musela se do okna podívat také, ale ona neviděla jen klobouk, ale poznala v hejtmanovi samotného Apolína. Po tomto zjištění popadla Bartoloma vši silou za ruku a utíkali od stavení. Frantina byla natolik poblázněna, že v lese na Bartoloma vytáhla nůž, ale když pochopila, že Bartolom jejího milého nepoznal, uklidnila se a vydali se společně zpět na statek.

Druhého dne nastal den svatby, oblékla se do svatebních šatů a vydala se za svým Apolínem. Šli se společně podívat do své jeskyně, kde si hráli jako děti. Tam si ještě vyznali lásku, a nakonec mu Frantina zabořila nůž do srdce. Až do konce života nosila svatební šaty a nebyla nikdy víc šťastná. K Barče cítila zášť, jež Bartolom vycítil, a tak se s Barče odstěhovali. Až o pár let později, když se Frantina nacházela na smrtelné posteli, zavolala si Bartoloma k sobě a vyprávěla mu, co se v den její svatby stalo, a požádala jej, aby ji pochoval v jeskyni vedle Apolína.

3.4.1. Frantina

Frantina je popisována vedlejší postavou Bartoloma takto: „*Byla vysoká a silná, jako mladá lípka dobře ujmuta, ruce měla jako kněz, zuby jako křišťál, krk jako bavlnku, tváře jako když jí na ně růže nasází, vlasy jako aksamit. Tolik jich jí narostlo, že si je musívala vždy k hlavě přišívat.*“⁶¹ A její oči „*plápolaly jí pod černými řasami jako dva nejjasnější paprsky ranního sluníčka*“.⁶² Vnější charakteristika je popisována pomocí přirovnání, jež vycházejí z prostředí, ve kterém žila, například křišťál a aksamit ukazuje, že nežila v chudých poměrech a v paprscích slunce můžeme vidět obraz Podještědí. Dále napomáhají dynamičnosti a její krása vnější je přímo v souladu s její krásou vnitřní.

Frantina nebyla vychovávána podle křesťanských zásad, ale v souladu s přírodou, což v lidech vyvolávalo nedůvěru. Její strýc byl moudrý, ale příliš jí ničemu nevzdělával, neboť věřil, že sama pomocí svých smyslů se nejlépe všemu naučí. Dal jí pouze radu, ať „*cizí moudrost nikdy za svou nepřijímá a nevěří, o čem se sama nepřesvědčí*“.⁶³ A tak se vždy chovala a jednala jen na základě svého vlastního rozumu.

U svého strýce neměla žádné povinnosti, nejvíce času tedy strávila v přírodě. Věřila, že v každé rostlině či stromě proudí stejná životní energie jako v ní, a považovala přírodu za sobě rovnou. Přírody si vážila a do určité míry s ní splynula v jedno, protože *na „vše co se podívala a co do ruky vzala, hned oživilo, jiné nabylo tváře a jiné mělo oči. Nakládala*

⁶¹ SVĚTLÁ, Karolína. *Frantina*. str. 61

⁶² taktéž str. 52

⁶³ taktéž str. 72

*s mluvívala s každým nerostem, s každou travinou a hmyzem..., jako by to byly její dobří přátelé“.*⁶⁴

Frantina vyrůstala úplně osamocená, strýc totiž neměl lidi příliš v lásce a byl toho názoru, že *„lidstvo se zvrhlo a pokazilo a teď jen krásu a mír světa ostatního ruší“*.⁶⁵ Tudíž od svého strýce nezískávala příliš pozitivní ohlas na společnost a nebýt její zvědavosti a jejího přítele, nikdy by se opravdu nedozvěděla, jak to doopravdy ve společnosti chodí.

Provdala se za nemocného rychtáře Kvapila, ale ne kvůli jeho majetku, ale z dobroty srdce. Obětovala se pro něj, protože věděla, že ji potřebuje, a tak se o něj pečlivě starala až do konce jeho života. Čeládkou ze začátku nebyla moc oblíbena, nebyla totiž křesťankou, což bylo dříve pro lidi nepřijatelné a zároveň i tehdejší předsudek, neboť tak hodného, laskavého a obětavého člověka plného citu, by se špatně hledal i v křesťanském společenství. Nenávist žen byla spíše vyvolávána její krásou, kterou jí záviděly. Frantina to na statku vzala za správný konec, uměla dobře hospodařit, dokonce se i ujala rychtářských povinností, které spravovala místo manžela. Byla praktická a velice schopná, statek dokázala řádně zvelebit, například jako první začala užívat pruhované povlečení, nechala postavit zděný plot okolo celého statku a používala skleněné poličky a nádobí se žlutými okraji, a postupně se stala inspirací i ostatním lidem z širokého okolí. Bartolom o jejím hospodaření říká: *„Již do roka u nás všechno bylo jiné a do tří let jsme seděli ve dvoře jako v nějakém hradě.“*⁶⁶

S čeládkou to neměla vůbec jednoduché, dělala ji naschvály, ale ona na to šla opačným způsobem, než by si čeládka bývala zasloužila. Vždy myslela na své poddané, když jela nakupovat, vzala s sebou nejstarší služebnou a jako první nakoupila čeládce, a až pak sobě. Dětila se se svými služebníky se slovy: *„Když vy mi přejete, jak já bych vám nepřála, a když vy mi děláte, jak bych já vám zas za to neudělala?“*⁶⁷ Až nakonec si i čeládku svou vlídnou povahou získala, nikdy se totiž nad nikoho nepovyšovala a každému jen přála. Mezi její další přednosti patřilo vyprávění příběhů, kterým čeládka tak ráda naslouchala. To bylo do jisté míry také velice zajímavé, neboť dokázala vyprávět o cizích zemích tak živě, jako by je navštěvovala po celý svůj život.

Bartoloma si oblíbila pro jeho upřímnost, kterou považovala za ctnost. Ráda se mu se vším svěřovala a vedli spolu často filosofické rozhovory, ale Frantina měla na vše svůj vlastní názor, například nedokázala pochopit, jak křesťané mohou věřit ve věčné zatracení,

⁶⁴ SVĚTLÁ, Karolina. *Frantina*. str. 65

⁶⁵ taktéž str. 73

⁶⁶ taktéž str. 53

⁶⁷ taktéž str. 57

vždyť přece nelze, aby Bůh jakožto láska a spravedlnost mohl někomu způsobovat věčnou bolest a utrpení. Frantina totiž byla čistá duše, která by nic takového nikomu nepřála. A Bartolom po čase pochopil, že je to marné, „čemu člověk v mládí přivykne, později se jen stěží odvyká“.⁶⁸ Ale jen pomalu dokázal pochopit, že ačkoliv jeho paní nevěří v Boha, stala se díky svému rozumu daleko mravnějším člověkem než spousta křesťansky založených lidí.

Získala si naprostou důvěru lidí a měla vše, co si vždy přála, ale přesto nebyla nikdy úplně šťastná. Scházel jí člověk, který by jí byl roven. Neměla nikoho, s kým by se mohla duševně ztotožnit, protože nikdo na tom nebyl po duševní a intelektuální stránce stejně. Po smrti jejího manžela se to trochu zlepšilo, stala se totiž rychtářkou a měla mnoho starostí, které ji naplňovaly. Svůj úřad zastávala bez bázně a dělala vše pro to, aby lidem ulehčila, neboť s nimi soucítila a nesnášela nespravedlnost a to, čeho se pánové na prostých lidech dopouští. Odsuzovala hlavně lhostejný přístup pánů vůči krádežím. Také vnímala neustálý boj člověka s neutuchajícími mrazy a sněhem a říkala, že když se s přírodou a pány nedá nic dělat, tak ať se aspoň zbaví „lesňáků“. Často kvůli svým návštěvám na panství musela sáhnout do své vlastní kapsy, ale nikdy toho nelitovala. Snažila se donutit venkovany, aby začali hájit své zájmy, vzchopili se proti jejich utiskování a nesnažili se všechny problémy svádět na vůli boží. Svoji odvahu znovu prokázala na jarmarku, když promluvila k lidu a poté se jich zastala u pánů, ačkoliv to přinášelo určité riziko. Roli ochránkyně zastávala dobře i z toho důvodu, že nebyla křesťankou a nebála se božího zúčtování.

Frantina byla ženou pevných mravních zásad a prostřednictvím příběhu se její názory nijak nezměnily. Když se dostala do situace, kdy se musela rozhodnout, zdali si zvolit lásku, anebo zdali bude nadále jednat podle svých mravních principů, svědomí ji nedalo na výběr. Rozhodla se tedy obětovat své osobní štěstí, nikoli že by Apolínovi nemohla odpustit, co učinil, ale protože by nedokázala unést, že by nebyl potrestán. Zabíla Apolína se slovy: „*I já Apolíne můj, věčnou ti slibuji lásku a věrnost, ale štěstí se spolu nedožijeme! Tys neodpustil, nemůže i tobě odpuštěno býti; ty jsi se mstil, odplata minout tě nesmí, tys prolil na tisíce slzí, nemůže ti dopřán býti blaženosti úsměv, tys usmrcoval a za to já tě usmrčuji...!*“⁶⁹ To že ho neodevzdala spravedlnosti lze chápat tak, že ho zbavila utrpení ve vězení a připravila mu rychlou smrt, ale její konání mělo daleko hlubší význam. Neuznávala nadřazenost pánů a neviděla rozdíl mezi vraždou kata a vraždou její. Chápala

⁶⁸ SVĚTLÁ, Karolina. *Frantina*. str. 87

⁶⁹ SVĚTLÁ, Karolina. *Frantina*. str. 226

dobro a spravedlnost vlastním způsobem a provozovala je na základě svého vlastního svědomí.

3.5. Nemodlenec

Knihy vypráví příběh o rodině Luhovských – podivínském pradědovi, zemanovi, jeho manželce a dětech – Míchalovi a Adamovi. V knize se jejich osudy prolínají a ženské postavy se dostávají do pozadí.

Rodina Luhovských dříve patřila mezi šlechtu, ale jejich předkové se hlásili k jinému vyznání než katolickému, a tak své šlechtictví ztratili. Jediný, kdo na tuto dobu pamatuje je bláznivý praděd, jenž po smutných událostech zanevřel na Boha. Zeman plánoval získat zpět to, co mu právem náleží – erb, pozemky a hodnost důstojníka pro Míchala, za pomoci patentu, který nařizoval lidem druhou robotu u svých pánů.

Míchal se prostřednictvím praděda a pak otce dozvěděl, že Bůh neexistuje a vše, co je psáno, si páni vymysleli, aby mohli ovládat lidi. Míchal je ze slov otce zmaten a zpočátku se jen srovnává s tím, co se dozvěděl.

Zemanka Luhovská měla smutnou minulost. Byla donucena vzít si zemana Luhovského, přestože byla zamilována do myslivce Jena. Nikdy to zemanovi neodpustila a chovala se k němu i k dětem jako k cizím. Jednoho dne se vydala do ovčína za „krtičkářem“, jenž ji žádal, aby přijala po jeho smrti dceru do služby. Zemanka ovšem zjistila, že „krtičkář“ je její láska Jen, na kterého celé roky nezapomněla. Vyprávěl jí svůj život, jak žil šťastně – oženil se s hraběnkou a měli spolu dceru Majdalenu (Dalenu). Ovšem hraběnka byla donucena svými bratry vzít si šlechtice a on s dcerou byl vykázán. Daleně řekl, že matka steskem zemřela chvíli po tom, co od nich odešla. Zemanka Jenovo vyprávění o svém štěstí neunesla a Jenovu manželku pohanila, rozrušený Jen předčasně skonal. Dalena slíbila, že se zemance pomstí.

Dalenu pozval do služby Adam, okamžitě se do ní zamiloval, ale ona jej nechtěla, považovala jej jen za prostředek své pomsty. Jednoho dne šla na pole, kde se setkávala s mužem, do kterého se zamilovala. Narazila však na Adama. Ten odmítání jeho lásky nesl těžce a v rozrušenosti na Dalenu vystřelil. Minul. Dalena omdlela, ale Adam si myslel, že je mrtvá, a tak se zastřelil. Když ráno našli Adama, shromáždili se všichni na nádvoří, kde Dalena zjistila, že její láska z pole je Míchal. Zemanka následně také umírá. Zeman Luhovský vida, jak se Míchal trápí, vyslal ho na faru pomáhat hlídat hraběnkou, jež se tam

přijela navždy odevzdat Bohu. Dalena využila situace, zatímco nebyl Míchal doma, a vzala si zemana Luhovského.

Míchal se vydal pracovat na faru. Myslel si, že hraběnka Alžběta je dívka z polí, se kterou se setkával. Podoba mezi dívkami byla veliká. Oba mladí se do sebe v průběhu času zamilovali.

Zatímco byl Míchal na faře, Zeman Luhovský se snažil získat zpět svůj šlechtický titul. Setkal se s justiciářem, ten mu měl pomoci k návratu šlechtictví. Zeman za to měl pomoci justiciáři hledat ztracený patent. Současně chtěl Luhovský, aby byla uznána Míchalovi důstojnická hodnost. Páni byli zemanovi vděční a slíbili mu vše, o co je žádal. Konečně mohli oficiálně lidem rozkázat pracovat u nich v kraji na Mimoňsku, kde zemřelo mnoho lidí na mor. Aby se lid proti tomuto rozhodnutí nezbouřil, Zeman přemluvil lid, aby dobrovolně pracoval na pozemcích panstva. Nakonec se konala oslava na usmíření, kde měl být čten ztracený patent a oznámeno povýšení rodu Luhovského a Míchal měl být jmenován důstojníkem.

Na slavnost dorazí všichni, vyjma Daleny, jež danou situaci pozoruje z dálky. Ta ve šlechtičně okamžitě poznala obraz své matky a pochopila, že otec jí lhal a matka žila ještě dlouho po tom, co se vdala. Míchal v tomto okamžiku přehodnotil situaci, do které sobecky jeho otec lid dostal a promluvil, aby si lid danou situaci nenechal líbit a začal si hájit své zájmy: „...*kde je láska a spravedlnost těch, jimž pracujete v potu tváře, aby stále hodovati mohli? Jestli' psáno, že poznáte strom podle ovoce, člověka podle jednání, jaké jest jednání jejich k vám?*“⁷⁰ Míchal byl zatčen a odveden do žaláře.

Dalena se rozhodla Míchala zachránit. Vydala se tedy na panství, kde chtěla vyměnit dědickou listinu, jež jí dal otec před tím, než zemřel, za propuštění Míchala z vězení. V listině jí matka odkazuje veškerý svůj majetek. Výměna se povedla – Míchal byl propuštěn a oženil se s mladou Alžbětou, jež se vzdala života v klášteře.

3.5.1. Zemanka Luhovská

O zemančině vzhledu se příliš nedozvídáme. Zemance bylo přezdíváno „panenka Maria“ kvůli její neskonale krásě, jež se dostává do kontrastu s jejími charakterovými vlastnostmi.

Postava zemanky se prostřednictvím příběhu příliš nevyvíjí. Zemanka prožila ve svém mládí neblahou událost, kdy byla unesena a nucena vzít si muže, jehož nemilovala. Světlá zde poukazuje na hierarchické uspořádání žen ve společnosti, jež neměly ve svém životě

⁷⁰ SVĚTLÁ, Karolina. *Nemodlenec*. str. 349

rovnocenného práva. Její chování tato událost poznamenala a není divu, že se od té doby stala zatvrzelou, zlou a chladnou jak vůči svému manželovi, tak svým dětem, jež nepovažovala za své, nýbrž jen za děti manželovy. Nikdy svému manželovi neodpustila tento sobecký čin, kdy byla odtržena od svého milého. A zeman se ani nezajímal, jak ona věci vnímá a cítí, snášel její hněv a nenávisť jako by nebyly mířeny němu. Tak jak přistupovala ke své rodině, tak přistupovala i k práci na statku, v němž se cítila jako v cizím. Neplnila povinnosti paní domu a vše okolo ní jí bylo lhostejné. Veškerou svou lásku věnovala vzpomínce na svého milence Jena a jakékoli myšlenky, byť jen na chvíli, jež by rodině věnovala, považovala za zrádné a hříšné. Zemanka byla tak tvrdého srdce, že neprojevila ani kapku citu v okamžiku, kdy jí zemřela jediná dcera.

Ve chvíli, kdy zjistila, že „krtičkář“ je právě její milý, hluboce ji to zasáhlo, cítila se zrazená, neboť ona jejich lásku nikdy nezradila. Obětovala mu své štěstí – manžela a své děti a všechno, v co do té doby ve svém životě věřila, se zhroutilo. Cítila se zhrzená, zahanbená a byla plná vzteku. „*Zůstalo v ní jen holé, bodavé a jedovaté trní.*“⁷¹ Hluboce ji ranil, a to je důvodem, proč ošklivě pomluvila Daleninu matku. Chtěla, aby všichni pocítili stejnou bolest v srdci jako ona v této chvíli. Ovšem nevěděla, že hraběnku postihl podobný osud jako ji. Také byla odtržena od těch, jež milovala, a musela začít nový život, což se jí stalo osudným. Vyřkla mnoho zlých slov: „*Byla tvoje milenka vznešená, urozená paní a ty chudý jen hoch z chlapské krve, v ničem ji rovný. Nepovažovala tedy i dítě za sobě rovné a není mi ani divu, že tak špatně o ně pečovala.*“⁷² Poté co Jen skončil, pocítila poprvé v životě výčitky svědomí. Přesto jediným prostředkem, díky kterému by došla k vnitřnímu uspokojení, se stává pomsta, pro kterou byla schopná udělat vše. Pod tíhou událostí se psychicky zhroutila a ulehla na lože, odkud se již nezvedla. Prostřednictvím pohledu Adama na jeho matku se dozvídáme, že se celá změnila: „*Její zachovalá krása, její chladná důstojnost, její odmítavá zdrženlivost, vše, čím jindy nedotknutelnou se zdála, vše bylo ta tam. Bledá, nebohá, tetelící se stařena...*“⁷³

Zemanka mezi čtyřmi zdmi své světničky začala přehodnocovat dosavadní život. Pociťovala lítost nad tím, že zavrhl svou rodinu, neboť tehdy mohla být opravdu šťastná. Od této doby se začala ke svým dětem chovat lépe. Dokonce nehovořila o zemanových dětech, ale ponejprv o svých dětech. A doufala, že prostřednictvím Adama bez jakýchkoli zásahů uplatní zaslouženou pomstu.

⁷¹ SVĚTLÁ, Karolina. *Nemodlenec*. str. 60

⁷² taktéž str. 66

⁷³ taktéž str. 80

Nestalo se tak a ve chvíli, kdy zemřel Adam a ona se smutnou událost dozvěděla „*obrátila se na posteli ke zdi tak lhostejně, jako při každé smutné události, ale tenkrát nepromluvila jen, že se jí nechtělo, nýbrž že mluvit nemohla*“.⁷⁴ Zemanka Luhovská umírá nedlouho po něm zklamaná a opuštěná a její poslední myšlenkou je, že strůjkyní toho všeho je „*Ta krtičkářova*“.⁷⁵

3.5.2. Majdalena (Dalena)

O vzhledu Majdaleny se dozvídáme jen okrajově. Chodila oblečena do šatů z psí kůže a chlupy byly lícem dolů. Nejčastěji měla hlavu, čelo a krk přikrytý kuklou, z níž koukal tenký nos a leskly se dvě obvykle sklopené oči. Hlavu ji pokrývaly dlouhé vlasy až ke kotníkům. Postava Adama ji viděla takto: „*Z postavy té prýštila se záře... Mísil se třpyt zlatých dívčích vlasů se stříbrem šije a ramen ve svitu slunce právě vycházejícího způsobem tak čarovným, že se zdálo, jako by z ní vycházelo světlo.*“⁷⁶ Lidé jí přezdívali „hraběnka z psí kůže“, protože nikdy s nikým nemluvila. Dokonce se povídalo, že je ošklivá, proto se schovává pod kuklí.

Dalena měla těžké dětství, matka od ní byla odtržena a byla vychovávána jen otcem. Žili samotářským způsobem života, nechodili do společnosti, ba naopak spíš se jí vyhýbali a lidé se vyhýbali jim, protože byli „krtičkaři“. Ti byli známí pro znalost všemožných léků, bylin a zaříkadél, jež mohly být použity nejen k pomoci lidem, ale taky mohly ublížit. A lidé z nich měli strach. Prostřednictvím jejího otce se dozvídáme, že byla vtipná, poslušná a pilná.

Dalena měla tedy od malička na světě jen svého otce, kterého nade vše milovala, proto se nelze divit tomu, když zemanka přispěla k otcově úmrtí, že se chtěla pomstít a zaslíbila se tak jak svým rodičům, tak Bohu.

Na Luhově jí počali na rozkaz zemanky říkat „Rysko“. Aby docílila svého záměru na statku, počala se chovat úplně jinak. Dříve to byla hrdá a sebevědomá dívka a nyní si dala slib, že bude tichá a bude se chovat ponížene, aby si ji lidé na Luhově přestali všimát a ona tak mohla vykonat pomstu.

Svou pomstu začala konat hned po příchodu na Luhov. Zamiloval se do ní Adam, což ona věděla už prvopočátku, neboť za celý svůj život byla svědkem mnoha věcí a dokázala lidem pohlédnout do duše. Dalena jej nechtěla a dala mu to najevo: „*Jestliže si myslíš, že*

⁷⁴ SVĚTLÁ, Karolina. *Nemodlenec*. str. 173

⁷⁵ taktéž str. 173

⁷⁶ taktéž str. 75

*nade mnou tak zvítězíš, jako zvítězil otec tvůj nad matkou tvou, tož ti duši svou tu pod Bohem pečetím, život jeho že byl rájem proti tomu, jaký bych ti vedle sebe život připravila.*⁷⁷ Ve chvíli, kdy zjistila, že byl Adam mrtev, nepocítila žádné výčitky svědomí, a myslela jen na svou pomstu.

Zpočátku zemanku Luhovskou hluboce nenáviděla a pro pomstu byla ochotná udělat vše: *„Jak jsem teď zašlápla před tváří tvou dopal ten a patou jej potřela, že se již nikdy vznítiti nemůže, ó duchu nebeský, šlápníž na duši mou a bez milosrdenství ji potři, ozve-li se v ní jediný jen okamžik touha jiní, než kterak bych odplatila té, ježto se jmenuje mezi lidmi zemanka Luhovská, a potomstvu jejímu...“*⁷⁸ Po tom, co slyšela od Veruny příběh zemanky a jejího otce, ještě více na zemanku zanevřela. Původně si totiž myslela, že se chová, tak jak se chová, protože se cítila býti nadřazená, ale teď zjistila, že to zemanka udělala jen proto, aby je urazila a pošpinila. Nedokázala pochopit, že mu nepřála štěstí.

Když zjistila, že se zamilovala do syna úhlavní nepřítelkyně, rozhořel se v ní vnitřní boj. Na jednu stranu chtěla pomstít své rodiče, ale na straně druhé byla zamilovaná do jednoho z tohoto rodu. Cítila, že by měla být zavržena Bohem, neboť porušila přísahu o pomstě, a místo toho, aby se pomstila, tak se zamilovala. Přesto svému slibu dostála – vzala si zemana a zlomila tak své srdce. Dalena začala chápat zemančino počínání až ve chvíli, kdy si nedokázala představit, že by se Míchal mohl zamilovat do hraběnky. Své počínání považovala za pomstu, protože slíbila, že štěstí nikdy nepocítí, ale byla to také žárlivost a nepřejícnost její. Nebála se, proto aby ukončila jejich štěstí, užít jednu ze svých nekalých praktik – dát rulíkové koření pod postel, aby se hraběnka Alžběta zamilovala do každého muže.

Zlomovým okamžikem se stala chvíle, kdy Dalena poznala svou sestru. A pochopila jednání zemanky, když ona obětovala svou rodinu pro lásku, na rozdíl od její matky, jež se vzdala lásky bez boje, a připravila se tak o životní štěstí. Nakonec ale se její rozhořčení proměnilo v soucit a rozhodla se upustit od své slíbené pomsty. Vzdala se Míchala – svého štěstí a přenechala jej své sestře, aby byli společně šťastní.

⁷⁷ SVĚTLÁ, Karolina. *Nemodlenec*. str. 166

⁷⁸ taktéž str. 72

4. Závěr

Svou bakalářskou práci jsem věnovala Karolině Světlé a její nejvýznamnější tvorbě pocházející z Podještědí.

V úvodu své práce jsem se zaměřila na důležitou součást života Karoliny Světlé, jež trávila v Podještědí a odkud načerpala inspiraci k napsání svých nejvýznamnějších děl pro českou literaturu.

Prostřednictvím korespondence jsem získala náhled na vztah Karoliny Světlé k Podještědí, jaký měl pro ni daný pobyt význam a jakým způsobem ji obohatil. Život v Praze a následné setkání s prostým venkovským lidem ovlivnilo nejen její tvorbu, ale i její životní postoje. V druhé kapitole jsem přiblížila pojem literární postava, jakým způsobem dochází k její charakterizaci a rozlišila postavy na hlavní a vedlejší.

Cílem mé práce bylo charakterizovat ženské postavy. Svou práci jsem postavila na pěti románech – *Vesnický román*, *Kříž u potoka*, *Frantina*, *Kantůrčice* a *Nemodlenec*. U jednotlivých románů jsem část věnovala popisu děje, na jehož základě charakterizují hlavní ženské postavy. Charakterizovala jsem ženské hrdinky z hlediska jejich vzhledu a na základě monologů, jež postavy spolu vedou, jsem nahlédla do nejhlubšího nitra postav a popsala tak jejich povahové vlastnosti. Dále jsem pozornost věnovala vztahům hlavních hrdinek, neboť na muže měly vždy určitým způsobem vliv.

Pro tvorbu Světlé je typické, že postavy žen v jejích dílech mají hlavní úlohu, na rozdíl od postav mužských, které do děje příliš nezasahují. Ve svých dílech obvykle Světlá staví do protikladu dvě ženské postavy – kladnou a zápornou. Zápornou postavu obvykle doprovází mravní úpadek, za to mravní stránka kladné postavy v průběhu díla stoupá.

Světlá věnuje zejména pozornost pozitivním ženským postavám, jež by měly na muže pozitivně působit a vést je správnou životní cestou. Obvykle to bývají ženy, jež vynikají svou inteligencí a zvláštními schopnostmi, a tak se určitým způsobem vymykají dobovému pohledu na postavení žen ve společnosti. Tyto ženy mívají jasně vymezené morální zásady a jsou schopny obětovat své vlastní štěstí ve prospěch vyšších mravních ideálů.

Na základě obsahu děl a charakteristiky jednotlivých postav jsme schopni odhalit některé životní postoje autorky. Ve své románové tvorbě Světlá poukázala na tehdejší problémy společnosti a celkově společenského řádu. V dílech je cítit odboj proti ženské nerovnoprávnosti, s čímž se setkávala již v průběhu dětství a proti čemu bojovala celý život. Zobrazila totiž ženy odhodlané a schopné postarat se samy o sebe, jež v mnoha ohledech převyšují muže. Snažila se směřovat lid k uvědomění a modernějšímu smýšlení –

viděla problém v sociálních rozdílech a nerovnosti mezi lidmi a ve vykořisťování obyčejných lidí bohatými, již na to nemají práva a schovávají se za působení církve. S tím souvisí kritika lidí z vyšší společenské vrstvy, u nichž odsuzovala mravní úpadek a marnivý způsob života na úkor vzdělání, naopak zdůrazňovala potřebu zvýšit počet škol – to nalezneme například v *Kříži u potoka* nebo v *Kantůrčici*. Ve *Vesnickém románu* se dotýká myšlenky práva na rozvod a s tím souvisí i její negativní pohled na náboženství a církev, jenž do života lidí tehdy nejvíce zasahovala. To lze jednoznačně vidět nejen v *Kantůrčici*, ale i v díle *Nemodlenec*, kde nalezneme postavy, jež na Boha zcela zanevřely.

5. Resumé

This Bachelor thesis is devoted to the writer Karolina Svetla and her five most important novels deriving from Podještědí.

The thesis is divided into two parts. The theoretical part explains the relationship of Karolina Svetla to Podještědí and a general definition of the term literary character, its characterization and division of figures to the main character and peripheral character

In the practical part I focused on the characteristics of the female characters in terms of appearance, character traits, while I also characterized them on the basis of dialogues with male characters. I came to the characteristics of the writer Karolina Svetla through the characteristics of the heroines.

6. Seznam použité literatury

SVĚTLÁ, Karolina. *Nemodlenec*. 10. vyd. Praha: L. Mazáč, 1933.

SVĚTLÁ, Karolina. *Kantůrčice*. Desáté. Praha: Družstvo Nová osvěta, 1947.

SVĚTLÁ, Karolina. *Frantina*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1988.

SVĚTLÁ, Karolina. *Kříž u potoka*. 23. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1972. ISBN 22-055-72.

SVĚTLÁ, Karolina. *Vesnický román*. 7. vyd. Praha: L. Mazáč, 1930.

ŠPIČÁK, Josef. *Karolina Světlá*. 2.vyd. Praha: Svobodné slovo, 1966. ISBN 38-008-66.

PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. Druhé. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2006. ISBN 80-7290-244-X.

HRABÁK, Josef. *Úvod do teorie literatury*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. ISBN 14-409-87.

VOTOČKOVÁ- LAUERMANNOVÁ, Olga. *Karolína Světlá: monografická studie*. Praha: Ženská národní rada, 1937. ISBN 821.162.3-055.2.

SCHUSTEROVÁ, Draga. *Květ na spanilém stromě národa*. 1982. Kladno: Krajská knihovna, 1982. ISBN 821.162.3.

SVĚTLÁ, Karolína. *Z literárního soukromí. 2. [díl], Korespondence / Karolína Světlá ; z rukopisného materiálu vybral a uspořádal, k vydání připravil, edičními poznámkami, vysvětlivkami a [jmenným a místním] rejstříkem a doslovem opatřil Josef Špičák*. Praha: SNKLHU, 1959. ISBN 821.162.3-055.2.